

فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی

وحید قربانی^۱، نوذر شفیعی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۶

چکیده

با عنایت به توسعه مناسبات دوجانبه چین و رژیم صهیونیستی در چارچوب مشارکت جامع نوآورانه، نگارنده مقاله حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که؛ مهم‌ترین فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت مذکور کدام‌اند؟ محقق در این پژوهش که از نوع کاربردی بوده و به روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است. با استفاده از روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای و بهره‌برداری از ابزار فیش‌برداری و پرسشنامه، میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف بر مشارکت جامع نوآورانه را مورد سنجش قرار داده است. طبق یافته‌های پژوهش، مشارکت جامع نوآورانه تحت تأثیر فرصت‌ها و چالش‌های چین و رژیم صهیونیستی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. مشارکت جامع نوآورانه مبتنی بر فرصت‌های چین (دستیابی به فناوری پیشرفته نظامی، پوشش ریسک راهبردی برای تنظیم تعاملات با غرب آسیا، تأمین نیازهای توسعه‌ای و دورزدن محدودیت‌های فناورانه آمریکا) و رژیم صهیونیستی (امکان سرریز همکاری، حفظ سطح حداقلی از روابط با چین و تأثیر بر موضع چین در قبال ج.ا.ایران و فلسطین) است که در عین حال، چالش‌های دو بازیگر در سطوح فرامنطقه‌ای (فشارهای آمریکا)، منطقه‌ای (تعاملات چین با کشورهای منطقه غرب آسیا) و سطح ملی (حساسیت داخلی رژیم صهیونیستی) بر آن حاکم است.

کلیدواژه‌ها: رژیم صهیونیستی، چین، مشارکت جامع نوآورانه، فرصت‌ها، چالش‌ها.

۱. دانش‌آموخته دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول).

Vahid_ghorbani@hotmail.com

۲. دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه اصفهان. shafiee@ase.ui.ac.ir

مقدمه

سابقه روابط چین و رژیم صهیونیستی به اوایل دهه ۱۹۵۰ باز می‌گردد؛ با این حال سنگ‌بنای تحول در روابط از اواخر دهه ۱۹۷۰ با تغییر دکترین سیاست خارجی چین گذاشته شد؛ از این زمان چین به دلیل تقاضای بی‌امان و سنگین برای سرمایه، مواد خام، فناوری‌های پیشرفته و منابع انرژی، همراه با جستجوی بازارهای خارجی برای محصولات تولیدی، به دنبال روابط با کشورهایی بوده است که قادر به تأمین این نیازها باشند (ساتر^۱، ۲۰۱۰: ۱۹). در این ارتباط، نیاز چین به فناوری پیشرفته، محرک اصلی شروع روابط دوجانبه در سال ۱۹۷۹ با رژیم صهیونیستی شد (کوماراسوامی^۲، ۲۰۱۳: ۱۴۷-۱۴۸)؛^۳ البته تمرکز این نوع همکاری بر حوزه نظامی در ادامه با چالش همراه شد و در این راستا در دهه اول هزاره جدید، رژیم صهیونیستی تسلیم فشارهای آمریکا شد و به‌طور یکجانبه قراردادهای جاری با چین در حوزه تسلیحاتی و فناوری‌های نظامی را لغو کرد. پس‌از آن، روابط نزدیک دوجانبه قریب به یک دهه به سردی گرایید (اورون^۴، ۲۰۱۷: ۸۲۸). با روی کار آمدن شی جین‌پینگ^۵ و سفر بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی به پکن در می ۲۰۱۳، توسعه مجدد روابط در دستور کار قرار گرفت. دور جدید مناسبات دوجانبه در چارچوب نهادی‌تر و همراه با ابتکار کمربند-راه^۶، مذاکرات موافقت‌نامه تجارت آزاد^۷ و «مشارکت جامع نوآورانه»^۸

1. Sutter

2. Kumaraswamy

۳. چین برای دستیابی به فناوری‌های به‌روز نظامی در مقطع زمانی دهه ۱۹۸۰ حتی همکاری‌هایی با ج.ا.ایران نیز شکل داده بود (برای مطالعه بیشتر نگاه کنید به: قربانی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۸۶).

4. Evron

5. Xi Jinping

6. Belt and Road Initiative

۷. توافق‌نامه تجارت آزاد چین - رژیم صهیونیستی (People's Republic of China-Israel Free Trade Agreement)

در سال ۲۰۱۳ پیشنهاد، مذاکرات آن در سال ۲۰۱۷ آغاز و تا سال ۲۰۲۲ چند دور مذاکره برای آن صورت گرفته است.

8. Innovative Comprehensive Partnership

گسترش یافت که در این میان، بررسی مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی و پیگیری آن در میانه فرصت‌ها و چالش‌های حاکم بر آن هدف پژوهش حاضر است.

اعلام رسمی مشارکت جامع نوآورانه به ملاقات شی جین‌پینگ و بنیامین نتانیاهو در ۲۱ مارس ۲۰۱۷ در پکن باز می‌گردد؛ هرچند مذاکرات و برنامه اقدام آن از سال ۲۰۱۴ شروع شده بود. چین و رژیم صهیونیستی طی سالیان اخیر در قالب برنامه «مشارکت جامع نوآورانه» وارد سطح قابل‌توجهی از همکاری‌ها شده‌اند. رژیم صهیونیستی به‌لحاظ برخورداری از فناوری‌های به‌روز از جایگاه نسبتاً مطلوبی در جهت‌گیری نوین چین برخوردار است و طرف مقابل نیز طی سه دهه اخیر کوشیده تا ضمن تأکید بر نقاط قوت خود و متعاقباً نیازهای فناورانه چین، روابط عمیق و تا حد یک شریک غیرقابل‌انگام را برای این کشور ترسیم نماید. رژیم صهیونیستی می‌کوشد تا از رهگذر ارتباط با چین، ویژگی‌های شرقی و غربی فناوری را به هم پیوند و خود را به‌عنوان پلی میان جهان غرب و شرق مطرح کند. نکته شایان توجه آن‌که علی‌رغم نفوذ ایالات متحده، همکاری سیاسی و اقتصادی - تجاری^۱ بین چین و رژیم صهیونیستی نسبتاً پایدار بوده؛ اما تعاملات راهبردی و نظامی و همچنین فناوری‌های حساس و دارای کاربرد دوگانه تحت‌تأثیر روابط رژیم صهیونیستی - آمریکا، چین - آمریکا و سیاست خارجی چین و رژیم صهیونیستی در منطقه غرب آسیا مانده است؛ به نظر برخی از تحلیل‌گران در میان‌مدت همکاری چین و رژیم صهیونیستی احتمالاً عمدتاً بر حوزه‌های تجاری و اقتصادی متمرکز خواهد بود (موروزوف و همکاران،^۲ ۲۰۲۱: ۱۵).

نظر به مراتب فوق، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی جوانب مختلف مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی در میان فرصت‌ها و چالش‌های حاکم بر آن است و

۱. براساس آمارها، حجم تجارت دوجانبه چین و رژیم صهیونیستی از ۱۰ میلیارد و ۸۲۶ میلیون دلار در سال ۲۰۱۳ به ۲۲ میلیارد و ۸۳۳ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ رسیده است. حجم روابط در آغاز برقراری روابط در سال ۱۹۹۲ تنها ۵۰ میلیون دلار بوده است. در سال ۲۰۲۱، ۷ میلیارد صادرات رژیم صهیونیستی به چین و ۱۵ میلیارد صادرات چین به این رژیم بوده است (ترید مپ، بی‌تا).

به‌طورکلی به این پرسش پاسخ می‌دهد که مهم‌ترین فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی کدام‌اند.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش

درخصوص روابط چین و رژیم صهیونیستی و فرصت‌ها و چالش‌های مناسبات فناورانه این دو کشور پژوهش‌های مختلفی و اغلب پراکنده‌ای به‌شرح زیر صورت گرفته است: *اورون* (۲۰۱۷)، در تحلیل کلی از ابعاد اقتصادی روابط چین و رژیم صهیونیستی، معتقد است که چین دارای هزینه‌های نیروی کار نسبتاً پایین، ظرفیت‌های تولید عظیم و تقاضای بالا برای فناوری‌های پیشرفته است و رژیم صهیونیستی به‌دنبال بازارهای صادراتی برای محصولات فناوری پیشرفته خود است؛ در حالی که هزینه‌های نیروی کار بالا و قابلیت‌های تولید صنعتی محدودی دارد. پلد و هارپاز^۱ (۲۰۱۸) معتقدند که پس از فشارهای آمریکا بر رژیم صهیونیستی بر قطع مناسبات در زمینه فناوری پیشرفته نظامی، نوآوری به‌عنوان یک کاتالیزور در روابط سرمایه‌گذاری چین و رژیم صهیونیستی عمل کرده است. جیچن^۲ (۲۰۱۹)، در خصوص فرصت این نوع تعاملات برای چین اشاره می‌کند که این کشور به تخصص رژیم صهیونیستی در بیوتکنولوژی، فناوری آب، زیست‌محیطی، کشاورزی، اطلاعات، انرژی، مراقبت‌های بهداشتی و ادغام فناوری پیشرفته در اقتصاد خود نیاز دارد؛ همچنین یونگ شین^۳ (۲۰۱۹) بر این نظر است که با توجه به وسعت جغرافیایی رژیم صهیونیستی، حجم بازار، وضعیت منطقه‌ای، فشارهای خارجی و تجربه شکست‌های قبلی، رژیم صهیونیستی هنوز به‌اندازه کافی در کانون توجه و تجارت چینی‌ها قرار نگرفته و مشارکت یاد شده این زمینه را فراهم می‌نماید.

1. Peled & Harpaz

2. Zhiqun

3. Yongxin

به نظر راجیو^۱ (۲۰۱۷)، عوامل محدود کننده شراکت چین و رژیم صهیونیستی عبارتند از: معمای تجارت دفاعی و روابط امنیتی تحت تأثیر روابط با آمریکا، حمایت دیرینه چین از آرمان فلسطین در مجامع بین‌المللی و مناسبات روبه‌رشد چین با سراسر منطقه غرب آسیا از معاملات تسلیحاتی گرفته تا انرژی و زیرساخت‌ها؛ در این راستا، سویی و لیونگ^۲ (۲۰۱۸)، معتقدند که در تحول همکاری چین و رژیم صهیونیستی از همکاری اقتصادی و تجاری به نوآوری فناوریانه، شکاف در روابط آمریکا و رژیم صهیونیستی و تغییر الگوی روابط حاکم بر غرب آسیا در «دوران پسا آمریکا» نیروهای محرک بیرونی مهمی هستند. چازیزا^۳ (۲۰۱۸)، نیز اشاره می‌کند که در چارچوب مشارکت جامع نوآوران، روابط رژیم صهیونیستی و چین وارد مرحله جدیدی و مبتنی بر پوشش راهبردی محدود شده است.

همان‌طور که قابل ملاحظه است در خصوص مشارکت جامع نوآوران و فرصت‌ها و چالش‌های آن در سطوح تحلیل سه‌گانه مدنظر این تحقیق، آثار جامعی وجود ندارد. نوآوری پژوهش حاضر، بررسی جوانب مختلف مشارکت جامع نوآوران و تحلیل کمی و کیفی از این فرصت‌ها و چالش‌ها است.

مبانی نظری و مفهومی

برای فهم روابط چین و رژیم صهیونیستی در گام نخست درک مفهوم مشارکت در روابط بین‌الدولی معاصر اهمیت دارد؛ مشارکت تعامل دو کشور براساس احترام و اعتماد متقابل و برابر است و دو طرف در چارچوب آن تلاش می‌نمایند که یک رابطه برد-برد و تأمین‌کننده سود متقابل شکل دهند. دولت‌ها در قالب مشارکت می‌توانند اراده و تعهد بلندمدت نسبت به یکدیگر ایجاد نمایند؛ اما در عین حال وارد حیطه بسیار حساسیت‌زای اتحاد و ائتلاف نشوند؛ درحالی‌که در طول جنگ سرد فکر کردن در خصوص همکاری

1. Rajiv

2. Cui Shoujun / 崔守军 - Liang Shufan/ 梁书矾

3. Chaziza

بین‌المللی بدون اشاره به اصطلاح «اتحاد» غیرممکن بود، اکنون مشارکت جایگاهی مهمی در جعبه ابزار سیاست خارجی دولت‌ها یافته است (استروئر^۱، ۲۰۱۷: ۳۱).

مفهوم «مشارکت» در فضای پساجنگ سرد در سیاست خارجی کشورها از جمله چین توسعه یافت. هم‌اکنون مشارکت به عنوان الگوی تعامل چین با کشورهای دیگر، بازتاب پنج اصل اساسی همزیستی مسالمت‌آمیز را نیز در سیاست خارجی این کشور به همراه دارد (یو^۲، ۲۰۱۸: ۸).

نظر به اهمیت مشارکت، چین معاصر از نظر توزیع منطقه‌ای، با ۱۰۷ کشور و سازمان‌های منطقه‌ای از جمله ۳۸ مشارکت در آسیا، ۱۶ مشارکت در آفریقا (۱۴ مشارکت در حوزه منا)، ۱۷ مشارکت در آمریکای لاتین، ۲۸ مشارکت در اروپا و آمریکا و ۸ مشارکت در اقیانوسیه ایجاد کرده است (فولتون^۳، ۲۰۱۹: ۴)؛ همچنین سطوح مختلفی از مشارکت، از جمله مشارکت جامع نوآورانه، مشارکت غیرراهبردی، مشارکت راهبردی، مشارکت راهبردی نوآورانه، مشارکت همکارانه راهبردی، مشارکت جامع راهبردی، مشارکت همکارانه جامع راهبردی و مشارکت راهبردی ویژه در نظر می‌گیرد؛ این عناوین در واقع ابعاد مختلف رابطه مشارکتی چین با کشورهای دنیا را نشان می‌دهد؛ تعاملاتی که می‌تواند در گذر زمان تغییر و ارتقاء یابند.

چین با کشورهای حاضر در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا (منا) نیز در چارچوب انواع الگوی مشارکت همکاری دارد و از طریق آن نوعی ترتیبات چندقطبی را در این منطقه ترویج برای عصر پس‌آمریکایی آماده می‌شود؛^۴ در آن سو قدرت‌های منطقه‌ای، متوسط و کوچک غرب آسیا نیز از طریق مشارکت با پکن تلاش دارند از وابستگی نامتقارن گذشته به قدرت‌های بزرگ ممانعت به عمل آورند؛ این دو هدف متقابل، مفروضات مهم

1. Strüver

2. Yue

3. Fulton

۴. برای مطالعه بیشتر درخصوص نگاه چینی به جایگاه کنونی آمریکا در غرب آسیا به مقاله دیگری از این نویسنده با

عنوان زیر مراجعه نماید (قربانی و عله پور، ۱۴۰۱: ۱۴۷-۱۶۲)

نظری هستند که در تحلیل مشارکت چین در غرب آسیا از جمله مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی باید مدنظر قرار داد.

رژیم صهیونیستی جزء سه بازیگری است که همراه با سوئیس و بلژیک، پیوندهای محکم و نهادینه‌شده‌ای در حوزه نوآوری با چین دارد. چین با سوئیس در آوریل ۲۰۱۶ «مشارکت راهبردی نوآورانه»^۱ و با بلژیک در سال ۲۰۱۷ «گفتگوی نوآورانه»^۲ برقرار کرد؛ در این میان روابط نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی در سطح «مشارکت» است؛ اما فاقد عنصر راهبردی است. قید «جامع» به بسط همکاری فناوریانه به همه حوزه‌های روابط دوجانبه اطلاق دارد.

یکی از برجسته‌ترین جلوه‌های ارتقای روابط چین و رژیم صهیونیستی به سطح مشارکت و ابزار مهم پیگیری تحقق آن، تشکیل «کمیته مشترک چین و رژیم صهیونیستی در زمینه همکاری‌های نوآورانه»^۳ بوده است. در خصوص تأسیس این کمیته در سال ۲۰۱۴ تصمیم‌گیری و نشست افتتاحیه آن در ژانویه ۲۰۱۵ در پکن برگزار شد. تا سال ۲۰۲۲ پنج دور از نشست‌های این کمیته برگزار شده است. کمیته مذکور از زمان تأسیس به مکانیسم اصلی همکاری دولت با دولت بین رژیم صهیونیستی و چین تبدیل شده و در چارچوب آن، وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی دو طرف به ترویج همکاری‌های نوآورانه در زمینه‌های مختلف می‌پردازند. ریاست جلسات سالانه آن را مقامات بلندپایه دو طرف، از جمله نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی (بنیامین نتانیا‌هو و بعداً یائیر لاپید)^۴ و در سوی دیگر، مقامات ارشد چین از جمله لیو یاندونگ^۵، معاون نخست‌وزیر و بعداً وانگ کیشان^۶، معاون رئیس‌جمهور بر عهده دارند.

1. China- Switzerland Innovative Strategic Partnership
2. China-Belgium Innovation Dialogue
3. China-Israel Joint Committee on Innovation Cooperation (JCIC)
4. Yair Lapid
5. Liu Yandong
6. Wang Qishan

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از حیث هدف کاربردی بوده و روش آن توصیفی-تحلیلی است و در زمره تحقیقات آمیخته دسته‌بندی می‌گردد. داده‌های کیفی این تحقیق از پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله پایگاه‌های معتبر علمی ج.ا.ایران و خارجی، داده‌های منتشر شده از سوی دستگاه‌های رسمی و اتاق فکرهای معتبر و رسمی جهانی است که با ابزار فیش‌برداری جمع‌آوری گردیده است؛ همچنین داده‌های کمی با روش پیمایش و بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه از جامعه آماری (۵۰ نفر) تحقیق که مشتمل بر خبرگان و کارشناسان و دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی شهر تهران در رشته روابط بین‌الملل است که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. قلمرو زمانی پژوهش از سال ۱۹۴۹ (تشکیل جمهوری خلق چین) تا سال جاری میلادی را شامل می‌شود. قلمرو موضوعی پژوهش نیز اسناد و پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه سیاست خارجی و روابط خارجی دو کشور است. روایی پرسشنامه به روش اعتبار محتوا تعیین شده است و ضریب پایایی آن با توزیع پرسشنامه بین جامعه آماری و ارزیابی پاسخ‌ها با آلفای کرونباخ (۰,۸۶) محاسبه گردیده است.

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف. یافته‌های تحقیق

فرصت‌های مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی

از منظر رژیم صهیونیستی؛ اگرچه این رژیم دارای قدرت تحقیقات علمی بالایی است؛ اما به دلیل اندازه کوچک اقتصاد، فضا برای تبدیل دستاوردهای علمی و فناوری به بهره‌وری و ثروت در آن محدود است؛ بنابراین باید به دنبال بازارهای خارجی باشد. چین می‌تواند چنین فضایی را به شکل گسترده خلق نماید. فناوری رژیم صهیونیستی می‌تواند دگرگونی بازار را در چین تحقق بخشد تا ریشه دوانده و ثروت ایجاد نماید.

از منظر نیاز چین، دولت چین استراتژی «توسعه مبتنی بر نوآوری» و «ساخت چین ۲۰۲۵» را در دستور کار دارد که هدف آن ارتقاء نوآوری فناورانه و صنعتی و تبدیل علم و فناوری به نیروهای تولیدی پیشرفته برای گذار از یک اقتصاد مبتنی بر تولیدات کارخانه‌ای

به یک اقتصاد مبتنی بر تولید محصولات با فناوری بالا است؛ همچنین پس از محدودیت‌های اعمالی آمریکا در تعاملات اقتصادی مرتبط با فناوری‌های پیشرفته با چین در سال‌های اخیر، رژیم صهیونیستی نقش کلیدی برای این کشور یافته است. فناوری رژیم صهیونیستی برای شرکت‌های چینی بسیار جذاب است؛ زیرا عمدتاً دارای کارکرد جهانی و استانداردهای مشابه در سیلیکون ولی آمریکا است. برآوردها نشان از سرمایه‌گذاری سنگین چین در رژیم صهیونیستی تقریباً در تمام بخش‌های مهم فناوری دارد (هاروتونیان^۱، ۲۰۲۰: ۱۰).

براساس آمارها، اکثریت قریب به اتفاق سرمایه‌گذاری‌های چین در رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۰ در بخش فناوری بوده است (۴۴۹ معامله به ارزش نه میلیارد و صد و سی و هشت میلیون دلار از مجموع ۴۶۳ معامله به ارزش نوزده میلیارد و چهارصد و چهل و چهار میلیون دلار). سرمایه‌گذاری چین در بخش فناوری رژیم صهیونیستی نسبتاً متنوع است. بیشترین تعداد سرمایه‌گذاری‌ها در شرکت‌های بخش علوم زیستی است (این‌ها شامل فناوری‌های پزشکی، بیوتکنولوژی، بیوشیمی و داروسازی در مجموع ۱۲۲ معامله را شامل می‌شود) و پس از آن سرمایه‌گذاری‌ها در توسعه نرم‌افزار و شرکت‌های فناوری اطلاعات (۱۰۸ قرارداد). ارزش سرمایه‌گذاری‌ها در این دو بخش به ترتیب علوم زیستی (در مجموع یک میلیارد و سیصد و پنجاه و هشت میلیون دلار و توسعه نرم‌افزار و فناوری اطلاعات (در مجموع یک میلیارد و صد و بیست میلیون دلار) بوده است. چین همچنین در شرکت‌هایی در بخش اینترنت (۴۶ قرارداد)، ارتباطات (۴۲ قرارداد)، فناوری‌های مختلف (۴۰ قرارداد) و تراشه‌ها و نیمه‌هادی‌ها (۳۹ قرارداد) سرمایه‌گذاری می‌کند؛ در نهایت سرمایه‌گذاری در صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر^۲ رژیم صهیونیستی (۲۷ قرارداد) و در ۲۵ معامله شرکت در بخش فناوری پاک انجام شد (الا^۳، ۲۰۲۱).

1. Harutyunyan
2. Venture Capital Funds
3. Ella

نهادهای سرمایه‌گذار چینی در رژیم صهیونیستی به چهار دسته تقسیم می‌شود: ۱- شرکت‌های دولتی^۱: این شرکت‌ها تحت کنترل کمیسیون نظارت و اداره دارایی‌های دولتی شورای دولتی^۲ (در سطح دولت مرکزی یا دولت‌های محلی) هستند. این دسته همچنین شامل صندوق‌های سرمایه‌گذاری دولتی و سرمایه‌های خطرپذیر مدیریت وجوه دولتی (مانند گروه سرمایه‌شنژن^۳) می‌شود؛ ۲- شرکت‌های عمومی^۴؛ ۳- شرکت‌های خصوصی؛ ۴- صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر. بر اساس داده‌ها، حدود ۵۳ درصد به ارزش ده میلیارد و صد و نود و پنج دلار از کل سرمایه‌گذاری‌های چین در رژیم صهیونیستی در دوره ۲۰۰۲-۲۰۲۰ توسط شرکت‌های دولتی چین انجام شده است؛ درحالی‌که این سرمایه‌گذاری‌ها تنها ۵ درصد از تعداد معاملات را تشکیل می‌دهند. شرکت‌های خصوصی در رتبه بعدی و عمدتاً در بخش فناوری پیشرفته سرمایه‌گذاری می‌نمایند و ۳۴ درصد از کل معاملات (شش میلیارد ششصد و بیست و هفت میلیون دلار) را تشکیل می‌دهند؛ این صندوق‌ها در استارت‌آپ‌های تازه تأسیس که نیاز به تزریق سرمایه نسبتاً کمی دارند، سرمایه‌گذاری می‌کنند (الا، ۲۰۲۱).

از آنجایی‌که تعامل مستقیم در حوزه فناوری‌ها با همان حساسیت امنیتی و نظامی همراه است از دو مدل همکاری غیرمستقیم استفاده می‌شود: الف) خرید سهام شرکت‌های رژیم صهیونیستی توسط شرکت‌های چینی که فناوری‌هایی را توسعه و بر حوزه امنیت یا امنیت سایبری تأثیر می‌گذارند. ب) سرمایه‌گذاری توسط آژانس‌های دولتی و شرکت‌های چینی در صندوق‌های توسعه فناوری مشترک رژیم صهیونیستی و چین. در نوع اول، در سال ۲۰۱۰، گول فناوری اطلاعات چینی هواوی، شرکت صهیونیستی شبکه‌های توگا^۵ را که آخرین ریزتراشه‌های مورد استفاده در ارتباطات را توسعه می‌دهد به روشی بسیار محرمانه

1. State-owned enterprises (SOEs)

2. State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council

3. Shenzhen Capital Group

4. Public companies

۵. هم‌اکنون شبکه‌های توگا (Toga Networks) مرکز تحقیق و توسعه هواوی در رژیم صهیونیستی شناخته

می‌شود. برای اطلاعات بیشتر به سایت این شرکت مراجعه نماید: www.toganetworks.com/about-us

خریداری کرد. علی بابا، در سال ۲۰۱۵، ۱۵ میلیون دلار در شرکت رژیم صهیونیستی تتری^۱ سرمایه‌گذاری کرد، شرکتی که فناوری‌های تضمین امنیت سایبری را ارائه و تهدیدات ناشی از فضای سایبری را شناسایی می‌کند. در نوع دوم همکاری، چند نهاد و شرکت چینی در صندوق فناوری چین - رژیم صهیونیستی به ارزش ۴۴۰ میلیون دلار در سال ۲۰۱۷ سرمایه‌گذاری کردند که بر امنیت داخلی، رباتیک، خودرو و فناوری‌های سایبری تمرکز دارد (موروزوف و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۵-۲۶).

در آن سو، رژیم صهیونیستی به‌ویژه شرکت‌های استارت‌آپی آن در بخش‌های مختلف اقتصاد فناوریانه چین فعال شده‌اند؛ برای مدت طولانی صادرات رژیم صهیونیستی به چین شامل محصولات با تکنولوژی بالا، از جمله الکترونیک، فناوری‌های نوری، کشاورزی و آب، صنایع شیمیایی و ارتباطات بوده است (شیائو^۲، ۲۰۱۶: ۱۷). بخش الکترونیک بخش اصلی صادرات رژیم صهیونیستی به چین در سال‌های اخیر بوده و قطعات الکترونیکی به‌طور متوسط نیمی از صادرات رژیم صهیونیستی به چین را در این سال‌ها تشکیل می‌دهند (لا، ۲۰۲۱).

مشارکت نوآورانه در دیگر بخش‌ها از جمله کشاورزی نیز دنبال شده است؛ برای مثال در شهر شائوشینگ^۳ از فناوری‌های آب نوآورانه رژیم صهیونیستی برای توسعه زیرساخت‌های آب شهری، کشاورزی و صنعتی بهره بردند؛ چنین همکاری‌هایی در بخش شمال غربی چین در استان سین‌کیانگ دنبال شد (لاوی و همکاران^۴، ۲۰۱۵: ۸۶).

یکی از کانال‌های دیگر انتقال فناوری رژیم صهیونیستی به چین، همکاری تحقیق و توسعه^۵ بین شرکت‌ها و مؤسسات دانشگاهی دو طرف و همچنین فعالیت تحقیق و توسعه شرکت‌های رژیم صهیونیستی در چین است. در اوایل دهه ۲۰۰۰، نهادهای دولتی رژیم صهیونیستی و صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر شروع به ترویج همکاری‌های فنی-تجاری بین شرکت‌های دو طرف کردند. بنیادهای ملی علوم دانشگاهی دو طرف در سال

1. ThetaRay
2. Xiao Xian/肖宪
3. Shaoxing
4. Lavi et al.
5. Research and Development (R&D)

۲۰۱۲ توافق‌نامه‌ای را برای حمایت از پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در علوم و مهندسی (شورای آموزش عالی) امضا کردند؛ درحالی‌که پروژه‌ها صرفاً آکادمیک هستند، برخی از آن‌ها؛ به‌عنوان مثال در فناوری نانو، مواد جدید و فناوری ماهواره، می‌توانند از اهمیت نظامی برخوردار باشند (اورون، ۲۰۱۳: ۵۱۵).

در ارزیابی از فرصت‌های مشارکت جامع نوآورانه برای چین و رژیم صهیونیستی باید گفت که این مدل مناسبات مبتنی بر محدودرات و مقدرات جایگاه دو بازیگر در نظام بین‌الملل است؛ از یک سو سیاست خارجی چین با کشورهای منطقه غرب آسیا همواره در برقراری نوعی تعادل و پرهیز از ایجاد خصومت با دیگر شرکای منطقه‌ای مبتنی بوده است (قربانی و همکاران، ۲۰۲۱: ۲۸۲). پوشش ریسک راهبردی واژه‌ای برای تعریف این سیاست خارجی محتاطانه چین در راستای کاهش ریسک‌های موجود و کنترل آن به کار می‌رود؛ یعنی تلاش دارد منافع خود را در میان ترتیبات موجود و منازعات و اتحاد و ائتلاف‌ها، مدیریت و کنترل کند (گارلیک و هاوولوا، ۲۰۲۱: ۸۲).

از سوی دیگر تحولات ساختاری نظام بین‌الملل و حرکت به سوی نظامی چندقطبی، فضای مانور بیشتری برای متحدان کوچک‌تر در انجام تعهداتشان به قدرت‌های بزرگ‌تر خلق می‌کند؛ یک قدرت کوچک مثل رژیم صهیونیستی در قالب مشارکت با چین می‌تواند همسویی با آن را اهرم فشاری برای نفوذ بر یک قدرت بزرگ دیگر یعنی آمریکا قرار دهد؛ همچنین با توجه به همبستگی دیرینه چین با فلسطین، ج.ا.ایران و دیگر رقبای دشمنان رژیم صهیونیستی؛ این رژیم به‌دنبال بی‌طرفی چین، اگر نگوئیم حمایت کامل در مناقشه اعراب و رژیم صهیونیستی و تأثیر بر موضع چین در قبال برنامه هسته‌ای ج.ا.ایران است.

چالش‌های مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی

درحالی‌که چین با بیش از ۳۰ کشور، «مشارکت جامع راهبردی» دارد، واژه «راهبردی» به وضوح در توصیف ماهیت روابط این کشور با رژیم صهیونیستی وجود ندارد؛ این رابطه

در عوض به‌عنوان یک «مشارکت جامع نوآورانه» توصیف می‌شود؛ چراکه محدودیت‌ها و چالش‌هایی بر سر راه آن وجود دارد.

چالش‌های ساختاری و فرامنطقه‌ای

مهم‌ترین چالش فرامنطقه‌ای و ساختاری مؤثر بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی، موضوع آمریکاست؛ از یک سو چین در چارچوب همین محدودیت حاکم بر روابط خود با رژیم صهیونیستی تلاش می‌نماید تا قدرت و حوزه نفوذ خود را بهبود و در عین حال از رویارویی مستقیم با آمریکا اجتناب ورزد (چازیزا، ۲۰۱۸: ۳۸)؛ از سوی دیگر سیاست رژیم صهیونیستی نیز باید وابستگی خود به آمریکا و اکنش این کشور به نزدیک شدنش به چین و حمایت داخلی از چین تغییر سیاستی را مدنظر قرار دهد؛ برای مثال دسترسی چین به فناوری پیشرفته رژیم صهیونیستی توسط تفاهمات رژیم صهیونیستی و ایالات متحده به‌عنوان بخشی از تلاش واشنگتن برای جلوگیری از انتقال فناوری حساس رژیم صهیونیستی به چین محدود می‌شود (اورون، ۲۰۱۶: ۳۹۴).

از نظر آمریکا، با توجه به قدرت شرکت‌های چینی در فناوری ارتباطات و روابط نزدیک بین این شرکت‌ها و دولت چین، تحرکات پرسنل در مقیاس بزرگ می‌تواند شامل پرسنل اطلاعاتی باشد و مشارکت چین در زیرساخت‌های رژیم صهیونیستی، خطر انتقال فناوری‌های حساس را در پی دارد. افشای اطلاعات و جاسوسی سایبری که امنیت ملی ایالات متحده و رژیم صهیونیستی و همچنین اتحاد حیاتی واشنگتن - تل‌آویو را تهدید می‌کند. دسترسی چینی به دوربین‌ها، رادیو، فیبر نوری و شبکه‌های سلولی امنیت سایبری، نقض حریم خصوصی و خطرات جاسوسی را افزایش می‌دهد. دخالت چین در بنادر تجاری مجاور پایگاه‌های دریایی رژیم صهیونیستی، نگرانی‌های امنیتی را برای رژیم صهیونیستی و احتمالاً ایالات متحده ایجاد می‌کند (شیرا و همکاران، ۲۰۰۹). مؤسسه یهودی برای امنیت ملی آمریکا^۲ در گزارشی در فوریه ۲۰۲۱ تأکید

1. Shira et al.

2. Jewish Institute for National Security of America

می‌کند که آمریکا و رژیم صهیونیستی باید توسعه یک رویکرد مشترک و مشارکتی برای چالش‌های مشترک امنیت ملی که چین ایجاد می‌کند، از جمله سرقت مالکیت معنوی و دستیابی به فناوری‌های با کاربرد دوگانه را در اولویت قرار دهند (مؤسسه یهودی برای امنیت ملی آمریکا، ۲۰۲۱: ۷).

با توجه به چنین تفکر «امنیت‌سازی»، موضع ایالات متحده از سوی رهبران هر دو حزب دموکرات و جمهوری‌خواه برای محدودکردن این همکاری بین چین و رژیم صهیونیستی در بلندمدت روشن است. در سال ۲۰۱۸، رژیم صهیونیستی با درخواست آمریکا مبنی بر تشکیل کمیته ویژه بررسی و کنترل سرمایه‌گذاری‌های خارجی موافقت کرد؛^۱ همچنین پس از دیدار ۲۷ اوت ۲۰۲۱ بین جو بایدن، رئیس‌جمهور آمریکا و نفتالی بنت، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی؛ بنت اعلام کرد که کمیته تازه تأسیسی را برای بررسی سرمایه‌گذاری خارجی در رژیم صهیونیستی تحت اختیار خود در دستور کار قرار داده است (سیکورل و دیویدسون،^۲ ۲۰۲۱: ۱)؛ بنابراین با افزایش تنش‌ها بین آمریکا و چین، باید انتظار داشت که رژیم صهیونیستی به واشنگتن بپیوندد و در تعامل با شرکت‌های چینی به ویژه در زمینه زیرساخت‌های راهبردی و فناوری‌های حساس، محتاطانه عمل کند.

یکی از مناقشه‌برانگیزترین موضوعات همکاری چین و رژیم صهیونیستی در سال‌های اخیر توسعه بندر جدید اشدود^۳ توسط شرکت مهندسی بندر چین^۴ در سال ۲۰۱۴ و قرارداد بندر جدید حیفا^۵ توسط گروه شانگهای/ایترنشنال^۶ در سال ۲۰۱۵ بوده است؛ در خصوص بندر حیفا، انتقادات جدی از سوی ایالات متحده به دلایل امنیتی مطرح شد؛ زیرا تردد

۱. ظاهراً این کمیته مجاز به بررسی قراردادها در بخش فناوری نبود در نتیجه راه را برای ورود شرکت‌های چینی برای نفوذ آسان‌تر به بخش فناوری پیشرفته رژیم صهیونیستی هموار می‌کرد (الا، ۲۰۲۱). دلیل تداوم انتقادات آمریکایی‌ها و تأسیس مکانیسم نظارتی جدید در سال‌های آتی به همین عامل باز می‌گشت.

2. Cicurel & Davidson

3. Ashdod

4. China Harbour Engineering Company

5. Haifa

6. Shanghai International Group

ناوگان ششم نیروی دریایی این کشور در بندر مذکور آن‌ها را به طعمه آسانی برای فعالیت‌های اطلاعاتی چین تبدیل می‌کرد (هارل^۱، ۲۰۱۸)؛ البته این نگرانی‌های امنیتی بهانه بود، زیرا ایالات متحده تمایلی به گسترش فعالیت‌های چین در میان کشورهای متحد خود ندارد (یو^۲، ۲۰۲۱: ۲۸۷). در سال ۲۰۲۰ نیز پس از سفر مایک پمپئو^۳، کابینه رژیم صهیونیستی شرکت داخلی آی‌دی‌ای^۴ را به‌جای شرکت چینی هاچیسون واتر^۵ برای ساخت فاز (ب) کارخانه نمک‌زدایی سورک^۶ انتخاب کرد؛ در اینجا حساسیت‌ها به بهانه قرارگیری پایگاه نیروی هوایی رژیم صهیونیستی و تأسیسات مرکز هسته‌ای سورک بود.

به‌طور کلی نگرانی امنیتی و اطلاعاتی آمریکا ریشه در ملاحظات راهبردی‌تر در مواجهه با چین دارد؛ زیرا موضوع اصلی نگرانی این کشور استراتژی «ساخت چین ۲۰۲۵» است، سیاستی صنعتی که بر افزایش ظرفیت چین برای تولید مستقل فناوری‌های پیشرفته حیاتی و دستیابی به رهبری جهانی در تولیدات پیشرفته متمرکز است (فوت و کینگ^۷، ۲۰۱۹: ۴۴). اعمال فشارها بر روابط فناورانه چین و رژیم صهیونیستی نیز واکنشی در برابر این نگرانی به‌شمار می‌آید. آمارهای سال‌های اخیر نشان از کند شدن آهنگ سرمایه‌گذاری چین در رژیم صهیونیستی دارد که دلایل آن را به رویکرد محتاطانه چین در مواجهه با فشارهای آمریکا ربط می‌دهند (الا، ۲۰۲۱)؛ به‌طور کلی هر زمان که رژیم صهیونیستی با یک «انتخاب واحد» مواجه شود، معمولاً ایالات متحده را انتخاب می‌کند (دانگ^۸، ۲۰۲۱)؛ به لحاظ تاریخی نیز این موضوع بارها آزمون شده است. تا سال ۱۹۹۲ و پیش از برقراری رسمی روابط دیپلماتیک، رژیم صهیونیستی تسلیحات نظامی پیشرفته‌ای به ارزش ۳ تا ۴ میلیارد دلار به چین فروخته بود؛ اگرچه این همکاری در آن دوران بدون رضایت و چراغ سبز آمریکا

-
1. Harel
 2. Yu
 3. Mike Pompeo
 4. IDE
 5. Hutchison Water
 6. Sorek Desalination Plant
 7. Foot & King
 8. 党/Dǎng

نمود؛ اما با فروپاشی شوروی و واقعه میدان تیان‌آن‌من^۱، ایالات متحده به‌طور چشمگیری موضع خود را تغییر داد؛ زیرا چین را از این زمان به‌عنوان یک تهدید راهبردی و اقتصادی تلقی می‌نمود؛ به همین دلیل رژیم صهیونیستی در دوران پس از جنگ سرد در به اشتراک گذاری فناوری نظامی پیچیده‌ای که با ایالات متحده توسعه داده شده بود، دچار چالش و محدودیت گردید. اوج این ماجرا در جولای ۲۰۰۰ بر سر لغو قرارداد سه‌جانبه منعقد شده در سال ۱۹۹۶ (چین، رژیم صهیونیستی و روسیه)، به ارزش بیش از ۱ میلیارد دلار برای تجهیز چهار فروند ایلوشین ایل-۲۷۶ روسی به سیستم هشدار و کنترل هوابرد فالكون [آواکس]^۳ بود. رژیم صهیونیستی در نهایت با بازگرداندن ایلوشین‌ها و پرداخت غرامت ۳۱۹ میلیون دلاری معامله را لغو کرد؛ لغو این قرارداد سایه سنگینی بر توسعه همکاری رسمی دوجانبه انداخت (پلد و هارپاز، ۲۰۱۸: ۱۵-۱۶).

نگرانی ایالات متحده متعاقباً در مورد قرارداد ارتقاء هواپیماهای بدون سرنشین هارپی^۴ ساخت رژیم صهیونیستی به اوج خود رسید. چین در سال ۱۹۹۴ نزدیک به ۱۰۰ پهپاد از این نوع را به ارزش ۵۵ میلیون دلار خریده بود؛ اما زمانی که پکن در سال ۲۰۰۳/۲۰۰۴ با انتقال آن به رژیم صهیونیستی، درخواست ارتقای پهپادها را کرد، قاطعانه با مخالفت ایالات متحده و تایوان مواجه شد. ایالات متحده با تعلیق همکاری با رژیم صهیونیستی در پروژه‌های توسعه نظامی از جمله جنگنده اف-۳۵ و اکنش نشان داده و خواستار مصادره پهپادها شده بود؛ در نهایت در سال ۲۰۰۵ این پهپادها بدون اجرای قرارداد ارتقاء به چین بازگردانده شدند. با لغو قرارداد مذکور، ایالات متحده و رژیم صهیونیستی در ۱۶ آگوست ۲۰۰۵ به توافقی دست یافتند که در آن رژیم صهیونیستی ملزم به اعمال محدودیت‌های کنترل صادرات بر فروش چنین تسلیحات نظامی گردید (راجیو، ۲۰۱۷: ۲۱۸-۲۱۹)؛ از آن پس بر اساس تفاهمات رژیم صهیونیستی و آمریکا در مورد انتقال فناوری رژیم صهیونیستی به

1. Tiananmen Incident
2. Ilyushin Il-76
3. Phalcon air- borne early warning and command system (AWACS)
4. IAI Harpy
5. Security Cooperative Participant in the Joint Strike Fighter program

چین، رژیم صهیونیستی موظف بود هر درخواست صادرات فناوری حساس به چین را برای تأیید ایالات متحده ارائه کند (اورون، ۲۰۱۷: ۸۳۱).

چالش‌ها و موانع توسعه مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی در سطح فرماندهی‌ها تنها به متغیر آمریکا باز نمی‌گردد و باید تعاملات نزدیک رژیم صهیونیستی با هند، تایوان و دیگر ملل شرق و جنوب آسیا نیز توجه داشت؛ برای مثال در حالی که رژیم صهیونیستی طبق توافق محدودکننده با ایالات متحده از فروش هر نوع سلاح یا فناوری با کاربرد دوگانه به چین خودداری می‌ورزد، در عوض آزادانه همکاری نظامی همه‌جانبه نزدیکی با کشورهای شرق آسیا توسعه داده است؛ همچنین قابلیت‌های فناورانه و دانش نظامی رژیم صهیونیستی در اختیار دشمن دیرینه منطقه‌ای چین، یعنی هند قرار می‌گیرد. در سال‌های اخیر، سطح همکاری‌ها با استرالیا نیز تشدید شده است و اخیراً ویتنام و فیلیپین به جمع بازارهای مهم صنایع دفاعی رژیم صهیونیستی اضافه شده‌اند؛ به‌طور کلی این نوع تعاملات امنیتی رژیم صهیونیستی با کشورهای آسیایی که خود را در معرض تهدید پکن می‌دانند، می‌تواند به ایجاد توازن قوا در برابر قدرت روبه‌رشد چین کمک نماید (لرمن، ۲۰۱۸)؛ درخصوص تایوان؛ علی‌رغم اینکه رژیم صهیونیستی و تایوان یکدیگر را به رسمیت نمی‌شناسند، روابط نظامی زیرپوستی در کنار روابط اقتصادی در حال شکل گرفتن است. در سال ۲۰۱۹ گزارش شد که رژیم صهیونیستی پهپادهای هارپی که در سال ۲۰۰۴ قرارداد ارتقاء آن را با چین تحت فشار آمریکا لغو کرده بود، در اختیار تایوان گذاشته است (یلینک، ۲۰۲۰)؛ این تصویر سطح تضاد منافع چین و رژیم صهیونیستی در توسعه هرچه بیشتر روابط و یا شکنندگی مشارکت نوآورانه‌شان را نشان می‌دهد.

محدودیت‌های منطقه‌ای

مهم‌ترین متغیر منطقه‌ای که روابط چین و رژیم صهیونیستی را محدود می‌کند و می‌تواند بر مشارکت جامع نوآورانه آن‌ها تأثیر بگذارد، منازعه فلسطین- رژیم صهیونیستی

(پیش از این منازعه اعراب و رژیم صهیونیستی) می‌باشد؛ اگرچه چین طی قریب به چهار دهه از مواضع اعراب در قبال رژیم صهیونیستی حمایت می‌نمود؛ اما از دهه ۱۹۸۰ و پس از اتخاذ سیاست درهای باز و انجام اصلاحات اقتصادی در چین و اولویت توسعه اقتصادی، موضع این کشور در قبال تحولات اعراب و رژیم صهیونیستی متعادل گردید (شبستری بادمچی، ۱۳۸۲: ۵۱)؛ هم‌اکنون در رژیم صهیونیستی این تصور را دارند که پکن از روابط اقتصادی خود با رژیم صهیونیستی برای تغییر رفتار این رژیم در مورد موضوعاتی مانند درگیری رژیم صهیونیستی و فلسطین استفاده نمی‌کند؛ در این رابطه وزیر اقتصاد رژیم صهیونیستی در بازدید از چین در دسامبر ۲۰۱۳، به بازرگانان رژیم صهیونیستی می‌گوید که چین در درجه اول بر فناوری‌های نوآورانه رژیم صهیونیستی متمرکز است، نه درگیری با فلسطینی‌ها (بناری^۱، ۲۰۱۳).

البته نگرانی رژیم صهیونیستی از موضع چین در خصوص منافشه آن‌ها با فلسطین به‌طور کلی برطرف نشده است و برای مثال رژیم صهیونیستی از اضافه شدن چین به گروه چهارجانبه^۲ متشکل از سازمان ملل، اتحادیه اروپا، ایالات متحده و روسیه برای میانجی‌گری در روند صلح فلسطین و رژیم صهیونیستی امتناع می‌ورزد (اورون، ۲۰۱۶: ۴۱۰)؛ این موضوع بی دلیل نبود؛ چراکه چین همچنان در مجامع بین‌المللی بر علیه رژیم صهیونیستی رأی می‌دهد (یتسحاک^۳، ۲۰۱۵: ۴۱). چین از سال ۲۰۱۳ راه‌حل دو دولت را به‌طور جدی با دعوت از رهبران فلسطین و رژیم صهیونیستی در چند بازه زمانی پیش برده است، طرحی که بر تشکیل دو کشور مستقل تأکید و فلسطینیان مطابق با مرزهای ۱۹۶۷، کشور مستقلی به پایتختی قدس شرقی خواهند داشت (هندی^۴، ۲۰۱۷). شی جین‌پینگ در سخنرانی خود در اتحادیه عرب در سال ۲۰۱۶ بر ایجاد یک کشور فلسطینی به پایتختی قدس شرقی تأکید داشته است (جیچن، ۲۰۱۹: ۴۴). چین در سال ۲۰۱۶ به قطع‌نامه ۲۳۳۴ شورای امنیت سازمان

-
1. Benari
 2. The Quartet
 3. Yitzhak
 4. Hindy

ملل در محکومیت شهرک‌سازی رژیم صهیونیستی در کرانه باختری رأی مثبت داد (شورای امنیت/۲۳۳۴، ۲۰۱۶)؛ این رویکرد با موضع رژیم صهیونیستی مبنی بر شناسایی به‌عنوان «کشور یهود» و جدایی سیاسی و جغرافیایی فلسطینی‌های نوار غزه و کرانه باختری تطابق ندارد. توسعه همکاری چین با ج.ا.ایران موضوعی مهم دیگری است که می‌تواند بر روابط چین با رژیم صهیونیستی تأثیر بگذارد. چین در طول چهار دهه گذشته همکاری نزدیک سیاسی، نظامی و اقتصادی با دشمن منطقه‌ای رژیم صهیونیستی داشته است که می‌تواند به لحاظ قدرت نسبی به ضرر این کشور در منطقه باشد؛ برای مثال به اعتقاد کمیسیون وینوگراد^۲ رژیم صهیونیستی که در پایان جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ تشکیل گردید، موشک کروز نور که حزب الله لبنان در این جنگ علیه ناوچه ساعر^۳ استفاده کرده بود؛ همان موشک کروز سی - ۸۰۲^۴ چینی است که به ج.ا.ایران فروخته و بعدها در این کشور توسعه و در اختیار حزب الله قرار گرفته بود (لمبس^۵، ۲۰۱۱: ۳۶). چین در موضوع هسته‌ای ج.ا.ایران نیز؛ هرچند به لحاظ سیاسی بر حل و فصل مناقشه تأکید می‌نماید؛ اما با تداوم همکاری اقتصادی (تجارت و خرید نفت)، به‌نوعی باعث تقویت موضع ج.ا.ایران در این مناقشه شده است؛ یکی از محققان رژیم صهیونیستی معتقد است که این کشور امیدوار بود که روابط روبه‌رشد اقتصادی و دیپلماتیک، چینی‌ها را متقاعد کند تا این واقعیت را در نظر بگیرند که ج.ا.ایران جدی‌ترین تهدید راهبردی پیش‌روی رژیم صهیونیستی است؛ اما این اتفاق نیفتاد؛ تا جایی که در سال‌های اخیر، چین حتی در مقابل تهدیدات ج.ا.ایران برای نابودی رژیم صهیونیستی را که سایر اعضای دائم شورای امنیت از جمله روسیه آن را محکوم کرده بودند، هم واکنشی نشان نداده است (سالومون والد^۶، ۲۰۲۰: ۲۳)؛ البته کارآیی کانال گفتگو با چین درباره ج.ا.ایران به‌طور کلی رد نمی‌شود؛ در این ارتباط، اران لرم^۷، معاون سابق

1. S/RES/2334

2. Winograd Commission

3. Sa'ar 5 - INS Hanit

4. C-802

5. Lambeth

6. Salomon Vald/סלומון ואלד

7. Eran Lerman, Vce President of the Jerusalem Institute for Strategy and Security.

شورای امنیت ملی رژیم صهیونیستی و نایب رئیس کنونی مؤسسه استراتژی و امنیت اورشلیم معتقد است که در سال ۲۰۱۰ وی در هیأتی به سرپرسی موشه یعلون^۱، وزیر امور راهبردی وقت رژیم صهیونیستی موفق شدند که رضایت چین را برای صدور رأی مثبت به قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت سازمان ملل متحد برای اعمال تحریم‌ها علیه ج.ا.ایران بگیرند (لرمن، ۲۰۱۸).

متغیر مداخله‌گر منطقه‌ای در روابط نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی، صرفاً موضوع ج.ا.ایران یا فلسطین نیست. توسعه همکاری نظامی چین با ماهیت فناورانه با دیگر کشورهای منطقه، خود یک عامل محدودساز جدی است؛ به‌طورکلی رژیم صهیونیستی همواره از چین انتظار داشته که از انتقال و ارسال تسلیحات به کشورهای متخاصم همسایه و سازمان‌های غیردولتی که علیه آن فعالیت می‌نمایند، خودداری کند؛ برای مثال رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۹۲ از چین درخواست نمود که از فروش موشک به سوریه صرف نظر نماید (اورون، ۲۰۱۶: ۴۰۸).

در پایان این بخش باید اشاره داشت که «مشارکت جامع نوآورانه» که دو طرف به شدت بر آن تأکید دارند؛ به‌طور بالقوه به چین امکان دسترسی به فناوری پیشرفته رژیم صهیونیستی با کاربردهای دوگانه را

می‌دهد؛ این امر می‌تواند به ضرر رژیم صهیونیستی باشد؛ زیرا در زمینه‌های مرتبط با فناوری‌های نظامی، کنترلی برای انتقال آتی این توانایی‌ها از چین به کشورها و سازمان‌های غیردولتی منطقه وجود نخواهد داشت؛ برای مثال چین موشک‌های بالستیک میان بردی^۲ را در اواخر دهه ۱۹۸۰ به عربستان سعودی فروخت که دقت این موشک‌ها با کمک رژیم صهیونیستی بهبود یافته است؛ مثال دیگر تولید پهپادهای ارزان‌تر نظامی چینی در همسایگی رژیم صهیونیستی از جمله در عربستان و امارات بر عدم قطعیت‌های امنیتی در پیرامون آن می‌افزاید؛ در این راستا قرارداد ساخت پهپادهای مسلح سی.اچ-۴^۳ در عربستان در سال

1. Moshe Ya'alon
2. CSS-2 (IRBM)
3. CH-4 Drone

۲۰۱۷ قابل توجه است؛ اگر پهپادهای چینی به‌طور چشمگیری قابلیت‌های خود را در پی مشارکت جامع نوآورانه با رژیم صهیونیستی بهبود بخشند؛ به‌طور بالقوه می‌تواند علاوه بر گرفتن فرصت‌های تجاری رژیم صهیونیستی در بازارهای تسلیحات منطقه و دنیا بر عدم قطعیت‌های امنیتی این بازیگر در سطح منطقه‌ای بیافزاید (راجیو، ۲۰۱۷: ۲۲۰). مؤسسه رند همکاری و تجارت همزمان دو شرکت چینی زد.تی.ئی^۱ که تحریم‌های آمریکا علیه ج.ا.ایران را نقض می‌کند و گروه تونل راه‌آهن چین^۲ در ج.ا.ایران و رژیم صهیونیستی را عامل نگرانی و برخلاف منافع خود رژیم صهیونیستی گزارش کرده است (شیرا و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۰۲-۱۰۳).

چالش‌های عرصه داخلی رژیم صهیونیستی

در بخش‌های نظامی، دولتی، دانشگاهی و صنعتی رژیم صهیونیستی، درباره پیامدهای منفی احتمالی همکاری با چین نگرانی‌هایی وجود دارد؛ برای مثال وزارت دفاع رژیم صهیونیستی از زمانی که فروش تسلیحات و انتقال فناوری پیشرفته نظامی در دستور کار توسعه مناسبات با چین قرار داشت تا در همین مقطع کنونی، تا حد زیادی عامل تأثیرگذار بر تعیین جهت تعاملات بوده است؛ این نهاد پس از موضوع لغو قرارداد فالكون و نیز ارتقاء پهپاد هارپی با حساسیت فوق‌العاده بر ابعاد مختلف مناسبات نظارت دارد؛ این موضوع در برابر فشار روبه‌رشد بخش تجاری رژیم صهیونیستی، برخی وزارتخانه‌ها و سایر سازمان‌ها برای کاهش محدودیت‌ها در انتقال فناوری به چین است؛ البته ائتلاف طرفداران چین در رژیم صهیونیستی در مقابل وزارت دفاع فاقد نهادینگی، سازمان و رهبری لازم و همچنین یک دیدگاه روشن و یکپارچه در مورد چین است؛ این ائتلاف از اعتبار و نفوذی

1. ZTE Corporation

۲. گروه تونل راه‌آهن چین (China Railway Tunnel Group) برای قرارداد ساخت خط آهن سریع‌السیر از تهران - قم - اصفهان با ج.ا.ایران از سال ۲۰۱۵ همکاری دارد، قراردادی که وضعیت آن تحت شرایط تحریم نامعلوم مانده است؛ این شرکت در می ۲۰۱۵ برنده مناقصه قرارداد ۸۰۰ میلیون دلاری برای ساخت بخشی از راه‌آهن سبک تل آویو (مترو) شد.

در میان تصمیم‌گیرندگان ارشد وزارت دفاع برخوردار نیست؛ در چنین شرایطی توسعه روابط با چین تا زمانی که همکاری دفاعی و نظامی قوی آمریکا و رژیم صهیونیستی ادامه داشته باشد، احتمالاً هرگونه تغییری که این همکاری‌ها را به خطر بیندازد، به‌راحتی با موضع مخالف تشکیلات دفاعی رژیم صهیونیستی مواجهه خواهد شد (اورون، ۲۰۱۶: ۴۱۳)؛ البته حتی زمانی که قوی‌ترین پیوندها بین رژیم صهیونیستی و چین برقرار بود، وزارت دفاع رژیم صهیونیستی همچنان جدی‌ترین مانع ارتباطات اقتصادی-تکنولوژیکی بود (اورون، ۲۰۱۷: ۸۳۱).

به لحاظ حقوقی و اقتصادی؛ یکی از مسائل چالش‌برانگیز موضوع نقض حقوق مالکیت معنوی است. بسیاری از شرکت‌های رژیم صهیونیستی، عمدتاً شرکت‌های نوپا و یا شرکت‌های فناوری پیشرفته از ترس از دست‌دادن با ارزش‌ترین دارایی‌شان یعنی فناوری‌های نوآورانه‌شان، از ورود به این تعاملات واهمه دارند. رهبران صنایع و دانشگاه‌ها نیز هشدار می‌دهند که انتقال مراکز تحقیق و توسعه از رژیم صهیونیستی به چین باعث تعطیلی فعالیت‌های تحقیق و توسعه محلی و در نهایت شرکت‌های رژیم صهیونیستی با رقبای قدرتمندی مواجه خواهند شد؛ همچنین شرکت‌های فناوری پیشرفته رژیم صهیونیستی که بسیاری از آن‌ها مرکز اصلی خود را در ایالات متحده دارند از قرار گرفتن در فهرست سیاه بازار آمریکا هراس جدی دارند (اورون، ۲۰۱۶: ۴۰۱-۴۰۲).

علاوه بر این، شاخص‌های نوآوری جهانی نشان می‌دهند که چین در بلندمدت در این حوزه به‌سرعت در حال برتری جستن از دیگر کشورهاست و ممکن است حتی به‌زودی در ظرفیت نوآوری از رژیم صهیونیستی پیشی بگیرد؛ بنابراین با عنایت به اینکه سرمایه‌گذاری و تجارت در نوآوری‌های مرتبط با نظامی رژیم صهیونیستی برای چین محدود است، همکاری فناوری‌ها و نوآوری که به‌عنوان موتور محرکه روابط چین و رژیم صهیونیستی در دو دهه اخیر عمل کرده است، می‌تواند به تدریج قدرت و کارایی خود را از دست بدهد (پلد و هارپاز، ۲۰۱۸: ۳۰-۳۱).

در پایان باید به این نکته اشاره کرد که چالش سیاست خارجی چین در قبال رژیم صهیونیستی (و دیگر کشورها) تنها به قدرت نظامی و دیپلماتیک کمتر آن در مقایسه با ایالات متحده باز نمی‌گردد؛ بلکه این کشور در درجه اول از فقدان قدرت نرم در عرصه بین‌المللی رنج می‌برد. هم‌اکنون تصویری که از چین در سپهر بین‌المللی وجود دارد؛ به‌ویژه در کشورهایی که خود را لیبرال دموکراسی تعریف می‌نمایند، چندان مثبت نیست؛ در حالی که توسعه سریع تصویر چین به‌عنوان کشور توسعه‌نیافته فقیر را از بین برد؛ اما این تغییر با ایجاد انگاره‌های مثبت در خصوص نظام سیاسی و اجتماعی این کشور یا دیدگاه فرهنگی آن همراه نبود (یو، ۲۰۲۱: ۲۹۷).

ب. تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مبانی نظری و مفهومی پژوهش، فرصت‌ها و چالش‌های چین و رژیم صهیونیستی در مشارکت جامع نوآورانه به‌طور کلی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. در مراحل بعد، هر یک از فرصت‌ها و چالش‌های چین و رژیم صهیونیستی به‌عنوان متغیرهای مستقل تحقیق مدنظر قرار گرفته و تأثیر آن بر مشارکت جامع نوآورانه دو کشور به‌عنوان متغیر وابسته بررسی می‌گردد.

بر اساس ادبیات مفهومی و نظری، فرصت‌ها و چالش‌های موجود در قالب پرسشنامه محقق ساخته در اختیار ۵۰ نفر از حجم نمونه گذاشته شد تا بر اساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) مهم‌ترین فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی را تعیین نمایند. در نهایت پاسخنامه جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به شرح جدول شماره ۱ در ذیل آمده است:

جدول ۱. فرصت‌ها و چالش‌های چین و رژیم صهیونیستی در مشارکت جامع نوآورانه

امتیاز	گوبه‌ها	فرصت/چالش	ردیف
۴/۴	تبدیل دستاوردهای فناورانه به بهره‌وری و ثروت در چین	فرصت‌های رژیم صهیونیستی	۱
۴/۲	زمینه‌سازی قرارگرفتن در کانون توجه چین		
۴/۴	افزایش سهم از بازار و تجارت خارجی فناورانه چین		
۴/۴	امکان حضور فعالانه شرکت‌های استارت‌آپی رژیم صهیونیستی در بخش‌های مختلف اقتصاد فناورانه چین		
۴/۹	سرریز این همکاری به دیگر بخش‌های مناسبات با چین از جمله کشاورزی، سایبری، نظامی		
۴/۲	همسویی با چین برای کسب اهرم فشاری بر علیه آمریکا و غرب بر سر مسائل حقوق بشری فلسطینی‌ها و شهرک‌سازی‌ها		
۴/۴	هزینه‌های نیروی کار نسبتاً پایین، ظرفیت‌های تولید عظیم و تقاضای بالا برای فناوری‌های پیشرفته چین		
۴/۷	بی‌طرفی و کسب حمایت چین در مناقشه اعراب و رژیم صهیونیستی		
۴/۸	تأثیر بر موضع چین در قبال برنامه هسته‌ای ج.ا.ایران		
۴/۹	فراهم‌آوری زمینه غلبه بر بن‌بست در روابط و گشایش دوباره مناسبات (حفظ سطح حداقلی از مناسبات با چین)	فرصت‌های چین	۲
۴/۴	گذار اقتصادی از تولیدات کارخانه‌ای به تولیدات مبتنی بر فناوری		
۴/۵	دور زدن تحریم‌ها و محدودیت‌های آمریکا در حوزه فناورانه		
۴/۴	کارکرد جهانی و استانداردهای مشابه سیلیکون‌ولی فناوری رژیم صهیونیستی		
۴/۹	دستیابی به فناوری‌های پیشرفته نظامی و امنیتی روز دنیا		
۴/۳	اهمیت رژیم صهیونیستی در ابتکار کمربند راه و دسترسی چین به مدیترانه		
۴/۸	فرصت مشارکت برای پوشش ریسک استراتژیک و تنظیم روابط با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در غرب آسیا		
۴/۶	تأمین نیازهای توسعه‌ای چین در حوزه علوم زیستی، فناوری ارتباطات، کشاورزی		

امتیاز	گویه‌ها	فرصت/چالش	ردیف
۴/۹	فشار ایالات متحده	چالش‌های رژیم صهیونیستی	۳
۴/۹	مناسبات روبه‌رشد چین با سراسر منطقه غرب آسیا از معاملات تسلیحاتی گرفته تا انرژی و زیرساخت‌ها		
۴/۴	خطر سرقت و نقض مالکیت معنوی فناوری توسط چین		
۴/۲	خطر نقض حریم خصوصی		
۴/۳	خطر قرار گرفتن در فهرست سیاه بازار آمریکا		
۴/۴	ارتقاء جایگاه چین در شاخص‌های نوآوری دنیا و از دست رفتن قدرت و اهمیت همکاری فناورانه در روابط دوجانبه		
۴/۵	از دست دادن فرصت‌های تجاری در رقابت با شرکت‌های چینی		
۴/۵	خطر انتقال فناوری‌های پیشرفته و دارای کاربرد دوگانه از چین به رقبای منطقه‌ای رژیم صهیونیستی		
۴/۴	خطرات جاسوسی و اقدام اطلاعاتی بر علیه آمریکا		
۴/۴	افزایش جاسوسی و تهدیدات امنیتی علیه رژیم صهیونیستی		
۴/۸	همکاری چین با ج.ا.ایران در دوران تحریم هسته‌ای (سیاسی، نظامی و اقتصادی)		
۴/۸	تداوم حمایت نسبی چین از اعراب در قبال رژیم صهیونیستی		
۴/۴	چالش راهبردی فعالیت در کشورهای متحد آمریکا	چالش‌های چین	۴
۴/۷	رقابت راهبردی با آمریکا بر سر رهبری جهانی در تولیدات پیشرفته و با فناوری بالا		
۴/۸	چالش برقراری موازنه در مناسبات با کشورهای غرب آسیا		
۴/۹	حساسیت فوق‌العاده وزارت دفاع رژیم صهیونیستی		
۴/۶	عدم برخورداری و فقدان ائتلاف طرفداران در رژیم صهیونیستی		
۴/۴	فقدان قدرت نرم و تصویر مثبت از چین در هیأت حاکمه رژیم صهیونیستی		
۴/۴	تعاملات نزدیک رژیم صهیونیستی با هند، تایوان و دیگر ملل شرق و جنوب آسیا		
۴/۲	وضع قوانین سخت‌گیرانه در چین برای مقابله با خروج سرمایه		

در نهایت با عنایت به داده‌های مندرج در جدول شماره ۱، گویه‌هایی که درجه امتیاز ۴,۵ به بالا را احراز نمودند (امتیاز خیلی زیاد)، برگزیده و به‌عنوان مهم‌ترین فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی مدنظر قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

مشارکت جامع نوآورانه، آیینه تمام‌نمای همه آن مقدمات و محذوراتی است که بر روابط دوجانبه رژیم صهیونیستی و چین ریشه‌دوانده و دو طرف نیز در همان چارچوب برای توسعه و شکوفایی مناسبات‌شان تلاش می‌نمایند. نوآوری به‌عنوان کاتالیزور در دیپلماسی اقتصادی بین چین و رژیم صهیونیستی عمل می‌کند؛ البته همان‌طور که در بالا بحث شد؛ این تعاملات بدون مناقشه و چالش نیست. در پاسخ به پرسش «مهمترین فرصت‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر مشارکت جامع نوآورانه چین و رژیم صهیونیستی کدام‌اند؟»، همان‌طور که در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها بیان گردید؛ این فرصت‌ها و چالش‌ها حاصل از نظر جامعه خبرگانی براساس اولویت زیر بر مشارکت جامع نوآورانه دو بازیگر تأثیر دارد.

مهم‌ترین فرصت‌های رژیم صهیونیستی در مشارکت جامع نوآورانه

۱. فراهم‌آوری زمینه غلبه بر بن‌بست در روابط و گشایش دوباره مناسبات (حفظ سطح حداقلی از مناسبات با چین)؛
۲. سرریز این همکاری به دیگر بخش‌های مناسبات با چین از جمله کشاورزی، سایبری، نظامی؛
۳. تأثیر بر موضع چین در قبال برنامه هسته‌ای ج.ا.ایران؛
۴. بی‌طرفی و کسب حمایت چین در مناقشه اعراب و رژیم صهیونیستی.

مهم‌ترین فرصت‌های چین در مشارکت جامع نوآورانه

۱. دستیابی به فناوری‌های پیشرفته نظامی و امنیتی روز دنیا؛
۲. فرصت مشارکت برای پوشش ریسک استراتژیک و تنظیم روابط با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای؛
۳. تأمین نیازهای توسعه‌ای چین در حوزه علوم زیستی، فناوری ارتباطات، کشاورزی؛
۴. دور زدن تحریم‌ها و محدودیت‌های آمریکا در حوزه فناوری‌ها.

مهم‌ترین چالش‌های رژیم صهیونیستی در مشارکت جامع نوآورانه

۱. فشار ایالات متحده؛
۲. مناسبات روبه رشد چین با سراسر منطقه غرب آسیا از معاملات تسلیحاتی گرفته تا انرژی و زیرساختها؛
- همکاری چین با ج.ا.ایران در دوران تحریم هسته‌ای (سیاسی، نظامی و اقتصادی)
۳. تداوم حمایت نسبی چین از اعراب در قبال رژیم صهیونیستی؛
۴. از دست دادن فرصت‌های تجاری در رقابت با شرکت‌های چینی؛
۵. خطر انتقال فناوری‌های پیشرفته و دارای کاربرد دوگانه از چین به رقبای منطقه‌ای رژیم صهیونیستی.

مهم‌ترین چالش‌های چین در مشارکت جامع نوآورانه

۱. وجود حساسیت فوق‌العاده وزارت دفاع رژیم صهیونیستی؛
۲. چالش برقراری موازنه در مناسبات با کشورهای غرب آسیا؛
۳. رقابت راهبردی با آمریکا بر سر رهبری جهانی در تولیدات پیشرفته و با فناوری بالا؛
۴. عدم برخورداری و فقدان ائتلاف طرفداران در رژیم صهیونیستی.

در ارزیابی نهایی باید گفت که رژیم صهیونیستی در اکثر موارد، سرمایه‌گذاری و تجارت در نوآوری‌های مرتبط با نظامی محدود است و انتقال چنین نوآوری، صرفاً توسط روابط دوجانبه چین و رژیم صهیونیستی تعیین نمی‌شود؛ به‌رغم همه محدودیت‌ها، چین کشوری غیرقابل چشم‌پوشی در سیاست خارجی این بازیگر باقی مانده است؛ در آن سو، موقعیت ژئوپلیتیکی، قابلیت‌های فناورانه و زیرساخت‌های علمی رژیم صهیونیستی در راستای دستور کار توسعه سیاسی، نظامی و اقتصادی چین در عرصه ملی و بین‌المللی است؛ بنابراین این کشور نیز تا حد زیادی محدودیت‌ها و فشارهای سیستمی را پذیرفته، الگوهای ریشه‌دار حاکم بر مناسبات خود و رژیم صهیونیستی با منطقه غرب آسیا را درک کرده و برای فائق آمدن بر تناقضات دستگاه سیاست‌گذاری خارجی رژیم صهیونیستی، صبر راهبردی طولانی‌تری را به نمایش می‌گذارد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- شبستری بادامچی، سعید (۱۳۸۲)، «نگاهی به روابط چین و رژیم صهیونیستی به مناسبت دهمین سالگرد برقراری روابط»، رویدادها و تحلیل‌ها، ش ۱۷۴، ۵۱-۵۸.
- قربانی، وحید؛ عله‌پور، مهرداد (۱۴۰۱)، «رویکرد چینی به تحول هژمونی آمریکا در غرب آسیا»، مطالعه راهبردی آمریکا، ش ۵، ۱۴۷-۱۶۲.

ب. منابع عبری

- سلومون و آلد، شلوم (2020). «علیיתה של סין, היריבות מצד ארה"ב, וההשלכות על ישראל. המכון למדיניות העם היהודי».
- לרמן, ערן (2018). "לא ממש קרובות: מדיניותה של ישראל כלפי סין", מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון, <https://jiss.org.il/he/lerman-not-quite-that-close/>
/israels-policy-towards-china

ج. منابع انگلیسی

- Chaziza, M. (2018). "Israel–China Relations Enter a New Stage: Limited Strategic Hedging", **Contemporary Review of the Middle East**, Vol. 5, No.1, pp. 30-45.
- Evron, Y. (2017). "The Economic Dimension of China–Israel Relations: Political Implications, Roles and Limitations", **Israel Affairs**. Vol. 23, No. 5, pp. 828–847.
- Evron, Y. (2016). "Israel's Response to China's Rise: A Dependent State's Dilemma", **Asian Survey**. Vol. 56, No. 2, pp. 392–414.
- Evron, Y. (2013). "Between Beijing and Washington: Israel's technology transfers to China", **Journal of East Asian Studies**. Vol.13, No.3, pp. 517–518.
- Foot, R. and King, A. (2018). "Assessing the Deterioration in China–U.S. Relations: U.S. Governmental Perspectives on the Economic-Security Nexus", **China International Strategy Review**. No.1, pp. 39–50.
- Garlick, J and Havlová, R. (2020). "China's "Belt and Road" Economic Diplomacy in the Persian Gulf: Strategic Hedging amidst Saudi–Iranian Regional Rivalry", **Journal of Current Chinese Affairs**. Vol. 49, No.1, pp. 82-105.
- Ghorbani, V., Pakdel Majd, M., Aliouour, M. (2021). "An Analysis of China's Military Diplomacy towards Iran", **Iranian Review of Foreign Affairs**. Vol. 12, No.33, pp. 279-305.

- Harutyunyan, A. (2020). "China and Israel: Evolving Relationship within the Belt and Road Initiative", **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies**. Vol.14, No. 3, pp. 410-429.
- Kumaraswamy, P. R. (2013). "China, Israel and the US: The Problematic Triangle", **China Report**. Vo. 49, No. 1, pp. 143-159.
- Lambeth, B.S. (2011). "Highlights of the Campaign", **In Air Operations in Israel's War against Hezbollah: Learning from Lebanon and Getting It Right in Gaza**, RAND Corporation, pp. 13-72.
- Lavi, G., He, J. & Eran, O. (2015). "China and Israel: on the same Belt and Road?", **Strategic Assessment**. Vo.18, No.3, pp. 81-90.
- Melman, Y., & Sinai, R. (1987). "Israeli-Chinese Relations and Their Future Prospects: From Shadow to Sunlight", **Asian Survey**. Vo. 27, No.4, pp. 395-407.
- Peled, H. and Harpaz, M.D. (2018). "Innovation as a Catalyst in the China-Israel Investment Relationship: The China-Israel Bit (2009) and the Prospective FTA", Society of International Economic Law (SIEL), Sixth Biennial Global Conference, Chaisse, J. (ed.), **China's Three-Prong Investment Strategy: Bilateral, Regional, and Global Tracks**, Oxford: Oxford University Press.
- Rajiv, S Samuel C. (2017). "Israel-China Ties at 25: The Limited Partnership", **Strategic Analysis**. Vol. 41, No.4, pp. 413-431.
- Shira, E., Shatz, H.J., Chan, A., Chan, E.X., Morris, L.J., and Scobell, A. (2019). "The Evolving Israel-China Relationship", **Santa Monica, CA: RAND Corporation**, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2641.html.
- Sutter, R.G. (2010). **Chinese Foreign Relations: Power and Policy since the Cold War**. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Strüver, G. (2017). "China's Partnership Diplomacy: International Alignment Based on Interests or Ideology", **The Chinese Journal of International Politics**. Vol. 10, No. 1, pp. 31-65.
- Xiao, X. (2016). "The 'Belt and Road initiative and China-Israeli relations", **Journal of Middle Eastern and Islamic Studies**. Vol.10, No.3, pp. 6.
- Yongxin, Z. (2019). "China-Israel Relations in a Changing World: Opportunities and Challenges", **Israel Journal of Foreign Affairs**. Vol. 13, No.3, pp. 377-380.
- Yue, S. (2018). "Towards a Global Partnership Network: Implications, Evolution and Prospects of China's Partnership Diplomacy", **Copenhagen Journal of Asian Studies**. Vol. 36, No.2, pp. 5-27.
- Yu, W. (2021). "Israel-China relations in the Trump era", **Journal of Modern Jewish Studies**. Vol. 20, No.3, pp. 277-300.
- Zhiquan, ZHU (2019). "China-Israel Relations: Past, Present and Prospect", **East Asian Policy**. Vol.11, No.04, pp. 37-45.
- Benari, E. (December 7, 2013). "Bennett: The Chinese Don't Care about the Occupation", **Arutz Sheva**, <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/169817#.U9-AKOOSyxp>

- Cicurel, Ari & Davidson, Erielle (September 14, 2021). "After Biden-Bennett Meeting, Potential Israeli Action against Chinese Investments", https://jinsa.org/jinsa_report/after-biden-bennett-meeting-potential-israeli-action-against-chinese-investments/
- Ella, D. (2021). "Chinese Investments in Israel: Developments and a Look to the Future", **Special Publication**, February 1, 2021, <https://www.inss.org.il/publication/chinese-investments/>
- Fulton, J. (2019). "China's Changing Role in the Middle East", **Atlantic Council**, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/06/Chinas_Changing_Role_in_the_Middle_East.pdf
- Harel, A. (2018). "Analysis Israel is giving China the keys to its largest port – and the US navy may abandon Israel", <https://www.haaretz.com/us-news/2018-09-17/ty-article/.highlight/israel-is-giving-china-the-keys-to-its-largest-port-and-the-u-s-navy-may-abandon-israel/0000017f-f071-df98-a5ff-f3fd6c1f0000>.
- Toga Networks (No Date). "about us", <https://www.toganetworks.com/about-us>
- Trade Map (No Date). "Bilateral trade between China and Israel", <https://www.trademap.org>.
- Jewish Institute for National Security of America (JINSA) (2021). "Countering Chinese Engagement with Israel: A Comprehensive and Cooperative U.S.-Israeli Strategy", **JINSA**, <https://jinsa.org/wp-content/uploads/2021/02/Countering-Chinese-Engagement-with-Israel-1.pdf>
- Security Council (23 December 2016). "Resolution 2334", <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/463/89/PDF/N1646389.pdf?OpenElement>
- Yellinek, R. (2020). "Taiwan and Israel: Don't Recognize, but Collaborate", <https://besacenter.org/taiwan-israel-collaboration>.

د. منابع روسی

- Morozov, V., Baykov, A., Gnevasheva, V., Mikaelian, A. (2021). "Innovative Comprehensive Partnership: Sino-Israeli Relations in the Fields of Economy and Security", **Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia**. 65(12), pp. 15-26.

ه منابع چینی

- 崔, 守军&梁, 书矾 (2018). "中以关系的转型及其面临的挑战", *现代国际关系*. (3), 7.
- 党, 森 (2020). "经济议题"安全化, 美国缘何高度聚焦中以关系?", *复旦发展研究院*, <https://fddi.fudan.edu.cn/98/dd/c21253a235741/page.htm>.

